

ORDO FRATRUM MINORUM

Priklonite uho
svoga srca...

SLUŠAJTE I ŽIVJET ĆETE

A painting of a man in a brown robe sitting on a rock, reading a book, with a landscape in the background. The man is looking upwards and to the right. The background shows a dark, rocky landscape under a light sky.

SMJERNICE
ZA USPOSTAVU
BRATSTVA SAMOTIŠTA
ILI KUĆE MOLITVE

RIM 2017.

ORDO FRATRUM MINORUM

SLUŠAJTE I ŽIVJET ĆETE
Priklonite uho srca svoga... (Pre 5-6)

SMJERNICE
ZA USPOSTAVU
BRATSTVA SAMOTIŠTA
ILI KUĆE MOLITVE
(Generalni kapitul 2015., Odluka 7)

RIM 2017.

Naslovnica: Ivo Batocco (ulje),
»SVETI FRANJO U KONTMEPLACIJI«
Missionszentrale der Franziskaner, Bonn, Njemačka.

OFM Communications Office
Via di Santa Maria Mediatrice, 25
00165 Rome, Italy - www.ofm.org
© 2017

PREDGOVOR

Kristov je sluga Franjo »mnogo naglašavao kako redovnik treba da iznad svega čezne za milošću molitve. Bio je uvjeren da bez nje ne može nitko napredovati u službi Božjoj, pa je zato na sve moguće načine poticao svoju braću da je njeguju. Bilo da je hodao ili sjedio, boravio u kući ili vani, radio ili počivao, toliko je bio predan molitvi te se činilo da je njoj posvećivao ne samo svoje srce nego i tijelo, i rad, i vrijeme« (1Bon 10,1).

Primjer svetoga Franje Asiškoga, koji donosi sveti Bonaventura, dovoljan je da nas podsjeti na središnju ulogu molitve u Redu Manje braće. Dobro nam je poznata važnost molitve u kršćanskom životu i u životu svake posvećene osobe, bez obzira na teškoće na koje se nailazi kad se želi uspostaviti ravnoteža između rada i molitve, na nedovoljnu brigu oko osobne molitve te na prisutnost vjerničkoga života obilježena individualizmom, dok se istovremeno prepoznaje potreba za boljim oblicima molitve i duhovnosti u Redu. Ono malo pokazatelja iz istraživanja o Stanju Reda (usp. Sažetak izvještaja, Rim 2014.), potvrđuju da postoji želja za priručnikom o molitvi.

Slažemo se da *nitko ne može napredovati u životu i u službi Božjoj bez milosti molitve* (usp. 1Bon 10,1). Stoga je Generalni kapitul iz 2015. imao na umu posebno "sredstvo": *bratstvo samotišta ili kuće molitve* koje bi jedinice Reda ili konferencije, u bratskoj i institucionalnoj suradnji, mogle osnažiti ili započeti pomažući nam tako da očuvamo upaljenom molitvenu dimenziju Reda za dobro svake posvećene osobe i svetoga naroda Božjega.

S velikim zadovoljstvom predstavljam ove *Smjernice koje trebaju naznačiti konkretne načine uspostave bratstva samotišta ili kuće molitve* (Generalni kapitul 2015., Odluka 7). U njima nalazimo uvjerenje članova kapitula o žurnoj potrebi da u svakodnevnom životu imamo značajan prostor, mjesto i vrijeme posvećene osobnom odnosu s Bogom, te da uspostavimo bratstva u kojima će sva braća moći zahvaćati radost i ljepotu našega poziva.

Rim, 19. ožujka 2017.

Blagdan sv. Josipa

Fra Michael A. Perry, OFM

Generalni ministar i sluga

Prot. 107179

OZNAKE I KRATICE

A. Sveto pismo

1Kor	Prva poslanica Korinćanima
Lk	Evandjelje po Luki
Mt	Evandjelje po Mateju
1Pt	Prva Petrova poslanica
1Kr	Prva knjiga o Kraljevima
Rim	Poslanica Rimljanima
Jak	Jakovljeva poslanica

B. Spisi svetoga Franje Asiškoga

Opom	Opomene
PAn	Pismo bratu Antunu
2PVj	Drugo pismo vjernicima
PLe	Pismo bratu Leonu
PRe	Pismo cijelom Redu
NPr	Nepotvrđeno pravilo (1221.)
PPr	Potvrđeno pravilo (1223.)
PrSam	Pravilo za samotišta
PozKr	Pozdrav krepostima
Opor	Oporuka (1226.)

C. Životopisi svetoga Franje Asiškoga

1Čel	Prvi životopis sv. Franje Tome Čelanskog
2Čel	Drugi životopis sv. Franje Tome Čelanskog
1Bon	Veći životopis sv. Franje Bonaventure Banjoređijskog

D. Ostali izvori

GGKK	<i>Generalne konstitucije Reda Manje braće</i> , Rim, 2010.
DV objavi, 1965.	<i>Dei Verbum</i> . Dogmatska konstitucija Drugog vatikanskog sabora o božanskoj
GGSS	<i>Generalni statuti Reda Manje braće</i> , Rim, 2010.

1Vitr

Pismo Jakova Vitrijskog iz listopada 1216.

UVOD

Slušajte i živjet ćete. Priklonite uho svoga srca. Ove riječi svetoga Franje Asiškoga iz *Pisma cijelom Redu* poziv su na slušanje Krista, »istinske mudrosti Očeve« (2PVj 67), kojega Manja braća svojim redovničkim zavjetima iz bližega slijede (usp. GGKK 1 §1). Poziv na *slušanje* spasonosni je put Riječi koja nas zove na fizičko slušanje i na unutarnje slušanje s poslušnošću. To je hod učenika koji je pozvan da *prikloni uho srca*. Ovaj put pojedinog brata i cijelih bratstava dovodi nas do toga da *živimo* evanđelje, da hvalimo Boga i da ga riječima i djelima svjedočimo.

Pod tim vidom Generalni definatorij, u suradnji s "Povjerenstvom Reda za molitvu i pobožnost", te uz doprinos ostale braće, sastavio je *Smjernice za upostavu bratstava samotišta i kuće molitve*, prema naputcima Odluke 7 Generalnoga kapitula iz 2015. Ovaj priručnik ne želi iscrpiti temu samotišta ili kuća molitve, niti temu kršćanske i franjevačke molitve i kontemplacije, niti ponuditi metodološke naputke ili predstaviti ishod historiografskog proučavanja samotišta u Redu. Još u manjoj mjeri nastoji odgovoriti na potrebe jedinica našega Reda. Riječ je o prvom pristupu ovoj temi u želji da se ponude naputci za početak dijaloga u svakoj jedinici ili konferenciji kako bi se donijela odluka o uspostavi bratstva koje će molitvi dati prvo mjesto.

Sa sviješću da je Red bratstvo i da su u njemu »braća, sljedbenici sv. Franje, dužni provoditi život radikalno evanđeoski, tj.: živjeti u duhu molitve i pobožnosti« (GGKK 1 §2), sadržaj ovih *Smjernica* odgovara:

- a. na priliku da imamo priručnik koji može biti izazov za produbljanje prioriteta molitve te da u životu Manje braće bude još vidljiviji »duh svete molitve i pobožnosti kojemu sve ostalo vremenito treba da služi« (PPr 5,2);
- b. na potrebu da se iznađu konkretni putovi koji će omogućiti uspostavu bratstva samotišta u kontinuitetu sa zakonodavstvom Reda (usp. GGSS 15 §1) ili kuću molitve. Zbog toga su ponuđeni neki vrijedni elementi koji proizlaze iz *Pravila za samotišta* i koji mogu obogatiti molitvenu dimenziju svakoga brata i bratstva.

I mi izjavljujemo, prema vjeri Crkve, da se »Bogu svidjelo da u svojoj dobroti i mudrosti objavi samoga sebe« te da »iz preobilja svoje ljubavi oslovljava ljude kao prijatelje te s njima druguje da ih pozove i primi u zajedništvo sa sobom« (DV 2). No, osim u *riječi*, Bog se objavljuje i u *šutnji*, kako će to izreći jedan od odlomaka Biblije koji kao glavni lik donosi proroka Iliju (usp. 1Kr 19,11-13): Bog se objavljuje proroku u glasu *šutnje*. Ne u vjetru, ne u potresu, ne u ognju, nego u šutnji, u »šaptu laganog i blagog lahora« (1Kr 19,12). Tako je prorok Ilija shvatio da je živi Bog, Bog šutnje i skrovitosti.

Ukratko, *riječ*, *šutnja* i *samoća* neizostavni su u *redovničkom životu samotišta*, kao što je to bilo za Franju Asiškoga i za plodnu povijest Reda. I danas vrijedi poziv da se sve učini da one budu prisutne tako da dobe prvenstvo u *životu Manje braće* gdje god se oni nalazili. Stoga ove *Smjernice* vrijede za svakoga brata našega Reda. Doista, bitno je »opsluživati šutnju« (PrSam 3) da bi se ušlo u područje komunikacije i zajedništva s Bogom; samo izvanjska i nutarnja šutnja, koja zahtijeva vremena i mjestâ samoće, omogućuje slušanje i primanje ne samo Riječi, nego i prisutnosti Onoga koji govori, da bi se došlo do poslušnosti glasu Sina Božjega i dalo svjedočanstvo svima da »nema svemogućega osim njega« (usp. PRe 7-11).

1

PRETHODNE NAPOMENE I METODOLOGIJA

Ove *Smjernice* pomoć su sveopćem bratstvu da produbi »duh molitve i pobožnosti« tako što će se za svaku jedinicu oblikovati konkretni naputci i imati smjerokaz za uspostavu bratstva samotišta ili kuće molitve. Mislimo da one mogu biti općeniti vodič koji će dati osnovu u kojoj će sva braća moći pronaći ljepotu temeljne dimenzije u našem Redu, a to je molitva.

Sadržaj ovoga priručnika određen je i usmjeren u Odluci 7 Generalnoga kapitula od 2015.:

»Neka Generalni definatorij ohrabri, tako što će objaviti *Smjernice* i naputak za konkretne oblike, svaku jedinicu, ili barem konferenciju, da uspostavi bratstvo samotišta ili kuću molitve (usp. GGSS 15 §1), na osobiti način posvećenu životu molitve i pobožnosti. Neka toj braći bude dopušteno da vrijeme i formaciju posvete franjevačkom stilu molitve, što može biti korisno i za ostala bratstva.«

Zadatak koji je ovdje zadan nije lagan. Nailazimo, naime, odmah na teškoće: s obzirom na razumijevanje, na raznolikost i pluralnost, jer su ovdje u pitanju naš život, evanđelje, iskustvo koje je vlastito našoj karizmi, a izraženo na različite načine koji ovise o kulturi i osobnoj formaciji.

1.1. Neka pojašnjenja

Za početak držimo da je potrebno dati nekoliko objašnjenja¹ ili terminološka pojašnjenja da bi se shvatilo na što mislimo kad govorimo o tim stvarima koje se tiču našega života te o tome na što mislimo kad kažemo *bratstvo samotišta* ili *kuća molitve* osobito posvećena životu molitve i pobožnosti.

a. Kontemplacija

U latinskom tekstu *Spisa* svetoga Franje riječ *kontemplacija* nalazi se samo jedanput u prvoj *Opomeni: duhovnim očima motreći* (Opom 1,20). Apostoli su mogli prepoznati Sina Božjega, Krista, u njegovu ljudskom tijelu samo motreći ga duhovnim očima. *Kontemplacija*, u ovom Franjinom tekstu, dobiva značenje "prepoznati", unutar stvarnosti, živi sakrament Boga prisutnoga među nama, u osobi Isusa i u euharistijskim znakovima kruha i vina.

Proširi li se značenje kontemplacije iz prve *Opomene*, moći će se reći da kontemplacija postaje način gledanja, promatranja, otkrivanja i prepoznavanja, duhovnim očima vjere, stvarne prisutnosti Boga u ovome svijetu. Stvarnost, u tijelu i materiji, postaje mogućnost da se vidi i duboko vjeruje Božje otajstvo. Stvoreni svijet postaje proziran za prepoznavanje Božjih tragova. Jedini preduvjet za kontemplaciju jesu duhovne oči, to jest sposobnost da se vidi sve očima Duha. Ovaj preduvjet nas vodi do potrebe da se »ima Duha Gospodnjega i njegovo sveto djelovanje« (PPr 10,8).

Sveta Klara Asiška u *Pismima svetoj Janji Praškoj* ovu terminologiju koristi češće negoli Franjo. Njome izriče način življenja u bliskom odnosu s otajstvima ljudskoga života Isusa Krista, gledajući ih i oponašajući ih da bi se postalo u potpunosti živi spomen njegove prisutnosti. Klara se približava Franji više nego što to čine njegovi životopisci koji ostaju vezani uz tradicionalno viđenje kontemplacije kao odvajanja od svijeta da bi se približilo nebeskim otajstvima.

Sažimajući značenje kontemplacije u franjevačkim *Spisima*, može se primijetiti da Franjo i Klara kontemplaciji daju vrlo konkretan i dinamičan smisao: oni prepoznaju prisutnost Boga i njegova Utjelovljenja, putem vjere, u svijetu i u tijelu.

b. Imati Duha Gospodnjega

¹ Sadržaj točaka a, b, c, odgovara priručniku Reda Manje braće *Duh molitve i pobožnosti. Teme koje valja produbiti i promisliti*, Generalno tajništvo za Formaciju i studije, Rim 1996.

U prvoj *Opomeni* Franjo kaže da Duh Gospodnji prebiva u vjernicima ukoliko su oni njegovi dionici. To je isti Duh koji izvršava svako dobro u bratu, pa ovaj može biti prepoznat kao sluga Božji (usp. Opom 12). Duh Gospodnji ostvaruje u nama potpuno sudjelovanje na trojstvenim krepostima i zajedništvo u njima (usp. NPr 17,14), do te mjere da ostvaruje uključivanje brata u sam trojstveni život; naime, uz pomoć Duha brat postaje dio ljubavi i zajedništva Trojstva (usp. 2PVj 48ss).

Ovo zajedništvo ljubavi izražava se u svakodnevnom životu brata koji se otvara ovom bliskom sjedinjenju i živi ga, pa onda i njegovo ponašanje, njegova djela i njegove riječi postaju djelo samoga Duha koji prebiva u obraćenom vjerniku (usp. 2PVj 48ss). Kad Franjo opominje svoju braću da uvijek imaju *Duha Gospodnjega i njegovo sveto djelovanje* (PPr 10,8), poziva ih da žive u tom odnosu s Bogom, koji je »jednostavno jedinstvo i savršeno trojstvo«, tako da se ovaj odnos izriče kroz dobra djela koja čini sam Duh Gospodnji u životu braće.

U Franjinim *Spisima*, naime, riječ *djelovanje* izriče u najvećem broju slučajeva spasonosnu Božju prisutnost u postupcima i u stavu konkretnoga brata. Tako će i život bratstva biti usmjeren prema spasonosnom djelovanju koje je Bog započeo poredi čovjeka i stvorenja. Živeći kao prebivalište Duha, dajući da On djeluje, pojedini brat i bratstvo postaju živi znak spasenja za svijet. Ovim viđenjem duhovnoga čovjeka Franjo se udaljuje od svake dualističke podjele jer vidi svakoga čovjeka i sve stvorenje kao "oživljene" Duhom i njegovim djelovanjem.

c. *Duh molitve i pobožnosti*

Izričajem *duh molitve i pobožnosti* Franjo produbljuje svoje viđenje manjega brata kao prebivališta Duha. Franjo koristi ovaj izričaj kako u *Potvrđenom pravilu* (usp. PPr 5,2), kad se bavi radom braće, tako i u *Pismu bratu Antunu*, gdje govori o načinu poučavanja i studiranja teologije (usp. PAn), ukazujući na tekst samoga Pravila. Bilo koja vrsta rada, kao i studij teologije, ne smiju spriječiti život u skladu s duhom molitve i pobožnosti. Ni rad ni studij teologije nisu viđeni u suprotnosti s tim duhom, no jasno je da se sav život, pa onda i rad i studij, mora odvijati u ovom duhu bliskog prijanjanja uz Boga.

Život molitve, kao izraz duha molitve, ima povlašteno mjesto u životu braće koja usmjeravaju sebe same i sve drugo, uključujući rad i studij, prema Bogu. Ispravna pobožnost, usto, izriče ovaj stav ljubavljui ispunjene usmjerenosti prema Bogu u bilo kojem trenutku života: ne samo da se pobožno moli, nego se pobožno, zauzeto i radi. Duh molitve i pobožnosti jamči nastavak obraćenja pokornika na putu nasljedovanja Krista, dok svuda i u svako vrijeme i uvijek, svim srcem i svim snagama traži višnjega i vrhovnoga Boga vječnoga koji nas je stvorio i otkupio da bismo mu zahvalili i da bismo mu se klanjali (usp. NPr 23,8).

d. *Bratstvo samotišta*

Franjevačko samotište jest bratstvo uspostavljeno kao životno važan dio provincije (usp. GGSS 15 §1) s tom posebnosti da svoj život organizira prema *Pravilu za samotišta*, na usamljenom mjestu i s trijeznom i jednostavnim stilom života. Kontemplativno iskustvo života u samoći dio je franjevačke baštine i način je produbljenja života u Bogu. Udaljavanje od drugih radi molitve podrazumijeva korjenito traženje Kraljevstva Božjega i njegove pravednosti (PrSam 3).

Životopisi i franjevački ljetopisi pokazuju sklonost prema osamljenim mjestima (planine, špilje, šume, otoci). Ova mjesta nude svjedočanstvo povlaštenog iskustva molitve u prostoru koji može biti ogoljen ili usred stvorenja. Prema životopiscima, od početaka Reda poziv na život korjenite molitve doveo je u dvojbu svetoga Franju i njegovu braću (usp. 1Čel 35; 1Bon 12,1). U tome je izražena neizbježna napetost između povlačenja u samoću i polaska na putove evangelizacije.

Franjevačko iskustvo onih *koji žele boraviti u samotištima i ondje voditi redovnički život* (PrSam 1) predstavlja novost u kršćanskom pustinjaštvu s obzirom na predloženi stil: povučeni život u malenome bratstvu, utemeljen na dvostrukom evanđeoskom uzoru (Marta i Marija), ali i obiteljski, pri čemu braća naizmjenice preuzimaju skrb jedni o drugima (majke i sinovi); redovita izmjena uloga

i odgovornosti; prvenstvo koje se poklanja Liturgiji časova i potrazi za božanskim stvarima; kontekst siromaštva (prošnja) i samoće (klauzura).

e. Kuće molitve

Kuća molitve jest bratstvo koje je osobito posvećeno molitvi s poslanjem da *ima duh molitve i pobožnosti*. Riječ je o zajednici otvorenoj za primanje osoba bilo koje pripadnosti ili spola.

Bratstva molitve otvorena svijetu žele ova *utočišta duboke molitve* učiniti pristupačnima (GGSS 13). Neka prihvaćaju vjernike koji traže prostor i ozračje šutnje i sabranosti. Mi vršimo službu evangelizacije prema onima koji se žele povući u samoću, susrećući osobe i skupine koje traže da ih se uvede u otajstvo Boga kroz osobnu i zajedničku molitvu. *Kuća molitve* prati ove osobe u njihovu traženju Boga kroz pastoral molitve dajući i neke naputke u smislu franjevačke pedagogije molitve (usp. GGSS 15 §2).

U vremenima duboke sekularizacije kao što su naša, vremenima mobilne imanentnosti, vremenima u kojima među ljudima nije uobičajena otvorenost prema transcendentnome, već prema različitim mjestima gdje braća žive, morat će se zasigurno voditi računa o naslovnicima ovoga pastorala molitve, razlikujući one koji polaze od već značajnog duhovnog iskustva od onih koji nemaju ni elementarnog vjerničkog života.

1.2. Tekst koji nas je nadahnuo (PrSam)

Braća, vjerna svojem zavjetovanju, gdje god bila, u mjestu i u službi koja im je povjerena, *slijede u molitvi Krista i stope svetoga Franje* (usp. GGKK 19 §§1-2). Postoji sakramentalnost bratstva koja nije ograničena prostorom i vremenom, koja uključuje svu braću gdje god se ona nalazila. Čuvanje Gospodinove prisutnosti omogućuje da se povjerava drugome, čime se stvara bratstvo. U mjeri u kojoj se udaljuje od ove duboke duhovne svijesti, udaljuje se od "milosti" i od zajedništva s braćom. Može se činiti toliko toga kad je riječ o zauzetostima, služenju i djelatnostima, ali uz opasnost da se ne razvije vlastiti poziv i poslanje. U tom će smislu biti važno vidjeti kako "vitalne jezgre" preuzete iz *Pravila za samotišta* mogu baciti svjetlo i pomoći nam da živimo onaj oblik života koji zavjetujemo u Pravilu.

S kulturalnog i povijesnog gledišta na život Reda znamo da su Franjo i njegova braća, promišljajući nad evanđeoskim pripovijedanjem o Isusovu životu, uspjeli postići tešku ravnotežu između aktivnoga i kontemplativnoga života. Franjo je ovako odgovorio na potrebe koje su se pojavile u samome bratstvu: boravak među ljudima, pozivanje na pokoru i odlazak na samotna mjesta molitve koja će pospješiti izravan razgovor s Bogom. To je vječna dilema, kako danas tako i tada. Stoga, bilo na metodološkoj razini bilo na praktičnoj, milimo da je od temeljne važnosti usredotočiti se na sam Franjin tekst², životni i još uvijek aktualan izvor. *Pravilo*³ za samotišta glasi:

»Koji žele boraviti u samotištima i ondje voditi redovnički život, neka ih bude trojica ili najviše četvorica braće. Dvojica od njih neka budu majke i neka imaju dva ili najmanje jednog sina. Oni koji su majke neka slijede život Marte, a dva sina neka slijede život Marije (usp. Lk 10,38–42).

Neka imaju jedan samostan i u njemu svaki svoju ćelijicu, da u njoj moli i spava. I neka uvijek govore večerje od dana odmah po zalasku Sunca. Neka se trude opsluživati šutnju. Neka govore svoje časove. Neka ustaju za jutarnju i traže najprije kraljevstvo Božje i pravednost njegovu (usp. Mt 6,33; Lk 12,31). Prvi čas neka govore u prikladno vrijeme, a nakon trećeg časa neka prekinu šutnju: tada mogu razgovarati i obraćati se svojim majkama. A kad htjednu, mogu od njih kao siromašna djeca tražiti milostinju za ljubav Gospodina Boga. Nakon toga neka govore šesti i deveti čas, a večernju neka

² *Franjevački izvori*, ur. Pero Vrebac, Sarajevo – Zagreb 2012.

³ Latinski tekst ne spominje "pravilo" nego kaže: "*Illi qui volunt religiose stare in eremis...*". Stoga bi ga jednostavno trebalo i zvati: "Koji žele boraviti u samotištima i ondje voditi redovnički život". Naslov "*Regula pro eremitiis*" dao je mnogo kasnije K. Esser. Usp. K. Esser, *Gli Scritti di S. Francesco d'Assisi*, Padova 1982.

govore u prikladno vrijeme. Neka nikome ne dopuštaju da ulazi u samostan gdje borave i neka ondje ne jedu. Ona braća koja su majke neka paze da se drže daleko od svake osobe. I neka pod poslušnost svome ministru čuvaju svoje sinove od svake osobe, tako da nitko ne može razgovarati s njima. Ti sinovi pak neka ne razgovaraju ni s kim osim sa svojim majkama, sa svojim ministrom i kustodom, kad ih odluče pohoditi s blagoslovom Gospodina Boga.

A sinovi neka jednom preuzmu dužnost majki, kako to oni povremeno odluče naizmjenice činiti, i neka nastoje sve rečeno brižljivo i revno opsluživati.«

2

KONTEKST FRANJINOG PUSTINJAČKOG ŽIVOTA: IZVORNA IDEJA

Od početaka njihova iskustva, za Franju i njegovu braću, Isusovo evanđelje i njegova osoba predstavljali su odlučan kriterij prema kojem su određivali svoj život, *pravilo* svoga života. Franjo to spominje gotovo na kraju života kad izjavljuje da mu je sâm Svevišnji objavio kako treba da živi po uzoru na sveto evanđelje (usp. OporSi 14). Od prvih godina pojavile su se različite teškoće – najprije pred Franjom, a onda i pred njegovom braćom – s obzirom na način života, to jest kakav bi odnos trebali imati prema svijetu jer su bili odlučili promijeniti život i napustiti svjetovnu logiku.

U doba Franjino doba događala se temeljna promijena kroz koju je prolazilo srednjovjekovno društvo: prijelaz iz feudalnih u građanske odnose. Mijenja se tako način kako se osobe međusobno odnose dok se napušta feudalni mentalitet (na neki način vertikalni odnos, vlastelin-kmet) i prelazi u novost gradova gdje se promicao horizontalni odnos, bratski odnos, iako ograničen na samo neke skupine. Ova promjena utječe i na način razmišljanja ljudi toga doba među kojima su bili i Franjo i njegova braća.

Koju vrstu života je, dakle, trebalo prihvatiti prvo bratstvo? Osobito, koliko su vremena i na koji način trebali prebivati među ljudima, a koliko vremena i na koji način na osamljenim mjestima koja su omogućavala izravno općenje s Bogom? Franjo i njegova braća uspjeli su rasplesti ovaj težak čvor po uzoru na evanđeosko pripovijedanje o Isusovu životu.

Toma Čelanski u *Prvom životopisu* predstavlja Franju koji je odlučio živjeti prema evanđelju, nakon što je dobio usmenu potvrdu pape Inocenta III. Našao se, međutim, pred pitanjem kako urediti oblik života. Čelanski pripovijeda: »Slijedeći sretna oca u to vrijeme udoše u Spoletsku dolinu. Istiniti ljubitelji pravednosti raspravljali su također i o ovome: moraju li boraviti među ljudima ili treba da se povuku na samotna mjesta.«⁴

Znamo da je prvo franjevačko bratstvo na kraju prihvatilo poseban oblik života između samotišta i grada.⁵ To se može naslutiti u spisu Jakova iz Vitrijskoga iz 1216. U svome pismu Vitrijski nam pokazuje kako su Franjo i njegova braća živjeli ovu zanimljivu alternaciju: »Danju ulaze u gradove i sela trudeći se djelovanjem pridobiti druge, a noću se vraćaju u eremitorij (samotište) ili na samotna mjesta te bdiju u kontemplaciji.«⁶

Svjedočanstvo prvih godina života »ovoga Reda«⁷ pomaže nam da razumijemo stil, *modus vivendi*, rast i ideal koji su Franjo i njegova braća konkretno ostvarivali. Ako je s jedne strane, dakle, prvotno bratstvo izabralo život sastavljen od poniznoga manualnog rada i odvažnoga svjedočenja među ljudima, među kojima su kao manji navješćivali obraćenje (usp. NPr 9,1-2); s druge se strane, iz već spomenutih svjedočanstava, primjećuje da dodir braće s ljudima nije iscrpljivao njihov evanđeoski ideal, jer su provodili i određena razdoblja u samoći, kako bi gajili intenzivnu molitvu. Znamo da je za neku braću potraga za samotnim životom posvećenim molitvi vrlo brzo postala jedan od načina kojim su ostvarivali riječ Gospodina Isusa.⁸

⁴ 1Čel 35.

⁵ Usp. S. Bortolami, *Minoritismo e sviluppo urbano fra Due e Trecento: il caso di Padova*, u: *Esperienze eremitiche nel Veneto del Due-Trecento. Atti del Convegno nazionale di studi francescani* (Padova, 28-30 settembre 1984), Padova – Vicenza, 1985. [= *Le Venezie francescane*, n. s., II/1-2], 84; G. G. Merlo, *Tentazioni e costrizioni eremitiche*, u: *Tra eremo e città. Studi su Francesco d'Assisi e sul francescanesimo medievale*, S. Maria degli Angeli – Assisi, 1991., 114-115, 120, bilj. 25; P. Messa, *Tra vita eremitica e predicazione*, Assisi, 2009.

⁶ 1Vitr 9.

⁷ 1Vitr 11.

⁸ Usp. G. G. Merlo, *Tentazioni e costrizioni eremitiche...*, 114-132.

Možemo naslutiti da se ovo odlučujuće usmjerenje dogodilo jer je za njih jedini valjan uzor bila *sequela Christi*. Ova *sequela* nije neki 'nov nauk', statičan i racionalan, nego je jednostavno posljedica promišljanja nad otajstvom utjelovljenja i nad načinom života Isusa i njegovih učenika.⁹

Jedan od temeljnih tekstova za razumijevanje ove alternacija jest *Nepotvrđeno pravilo*. U njemu možemo vidjeti da se govori o svojevrsnom rastu i o razumijevanju koje je dozrijevalo kod same braće kroz prve godine iskustva zajednice. Iz teksta se može primijetiti sljedeće: skupina braće vodila je prije dinamičan i aktivan život negoli statičan i predodređen, bez obzira na osobna obilježja. Tako se iz *Nepotvrđenoga pravila* može shvatiti:

- a. na početku su sva braća radila i svi su naviještali ljudima obraćenje (usp. NPr 7);
- b. bilo je braće koja su se bavila propovijedanjem, dok su se drugi bavili molitvom, a treći radom (usp. NPr 17);
- c. svaki brat mogao je svim skupinama ljudi s Božjim blagoslovom uputiti poticaj (usp. NPr 21).

Prva točka naglašava važnost rada u prvotnom franjevačkom bratstvu, dok treća točka daje naslutiti sadržaj koji je moralo imati njihovo propovijedanje (ili poticanje) dopušteno svoj braći. Naša pozornost se pak svraća na drugu točku jer nas upućuje na jasnu funkcionalnu podjelu, tipičnu za život društva visokoga Srednjeg vijeka. Postojala je tada, zapravo, podjela na ljude koji su bili posvećeni molitvi, na one koji su bili usmjereni na uporabu oružja, te na one posvećene manualnom radu.¹⁰

Zanimljivo je primijetiti da u *Nepotvrđenom pravilu* (usp. NPr 17) propovijedanje, molitva i rad predstavljaju idejni, pa čak i terminološki kontinuitet s ovom trostrukom podjelom života u društvu visokoga Srednjeg vijeka. U tom smislu može se reći da je naum prvotnoga bratstva išao sve više u smjeru razlikovanja skupina braće koja su na različite načine živjela pojedine službe: »Propovjednici [...] su već predstavljali zasebnu skupinu; i radnici su se počeli oblikovati kao zasebna skupina jer više nisu obuhvaćali svu braću nego samo dio njih, premda još uvijek dobar dio njih koji se sve više umanjivao. A 'molitelji'? Vjerujem da se ovdje misli na onu braću koja su odlučila živjeti u samotištima i za koje je Franjo napisao posebno Pravilo.¹¹

Neka su braća bila sklonija molitvi dok su neka bila sklonija radu, a neka propovijedanju, iako su svi živjeli zajedno i na način bratstva. Samoga Franju životopisci opisuju kao čovjeka koji živi ovu alternaciju, uronjen u mnoštvo i posvećen navještaju evanđelja, ali uvijek u potrazi za mjestom samoće kako bi se posvetio molitvi i kontemplaciji. Asiški svetac, poput majke pozoran na potrebe djece i na ono što treba dušama, htio je da mjesta života braće budu blizu gradovima, ali izvan naseljenih mjesta, tako da mogu jamčiti prostore spokoja za tihu molitvu (*in eremis*).¹²

2.1. Prihvatanje Franjinog prijedloga eremitskoga života u Redu. Alternacija: samotištegrad

⁹ Za prvo bratstvo živjeti po uzoru na sveto evanđelje znači oponašati poniznost i siromaštvo te slijediti stope Gospodinove (usp. 1Pt 2,21).

¹⁰ Za molitvu su bili određeni redovnici, kler; za uporabu oružja bilo je obično određeno plemstvo, a za manualni rad obične osobe, kao što su seljaci. Usp. G. Duby, *Lo specchio del feudalismo. Sacerdoti, guerrieri e lavoratori*, Roma – Bari, 1981.

¹¹ F. Accrocca, *Francesco e la sua "fraternitas": Caratteri e sviluppi del primo movimento francescano*, u: F. Accrocca – A. Ciceri, *Francesco e i suoi frati. La Regola non bollata: una Regola in cammino*, Milano, 1998.

¹² S obzirom na način Franjine molitve i na njegovu potragu za osamljenim mjestima upućujem na djela: O. Schmucki, »*Secretum solitudinis*«. *De circumstantiis externis orandi penes sanctum Franciscum Assisiensem*, u: *Collectanea Franciscana*, 39 (1969) 5-58; O. Schmucki, »*Mentis silentium*«. *Il programma contemplativo nell'Ordine francescano primitivo*, u: *Laurentianum*, 14 (1973) 177-222; O. Schmucki, *Luogo di preghiera, eremo, solitudine. Concetti e realizzazione in S. Francesco d'Assisi*, u: *Le case di preghiera nella storia e spiritualità francescana*, (ur. F. Mastroianni), Napoli, 1978., 31-53.

Život samoga Franje Asiškoga opisan je kao alternacija između samotišta i grada,¹³ a prema svečevim životopiscima pred franjevačkim se bratstvom vrlo brzo pojavilo pitanje načina života. Doista, Toma Čelanski u *Prvom životopisu sv. Franje* opisuje kako su se pitali koji bi oblik života trebali izabrati, to jest »moraju li boraviti među ljudima ili treba da se povuku na samotna mjesta.« Sveti Franjo »odabrao je da neće živjeti samo sebi nego onomu koji je umro za sve. Bio je svjestan toga da je za to poslan da bi Bogu privodio duše koje je davao nastojao odvući.«¹⁴ Iz toga proizlazi da nema napetosti između kontemplacije i propovijedanja, nego je tu alternacija i to ne samo kad je u pitanju bratstvo, nego i u osobnom životu samoga Franje: »Zato je često odabirao osamljena mjesta da bi posvema mogao svoju dušu usmjeriti prema Bogu. I nije se predavao besposlici kad bi vidio da je prikladno vrijeme da se dadne na posao i da se radosno posveti spasavanju duša.«¹⁵ Franjina je želja bila »razdijeliti vrijeme koje mu je dano da stekne milost«, te je sa sobom uzimao »vrlo malen broj drugova. Uzeo je samo one kojima je već bio poznat njegov sveti dodir s Bogom. Ovi su ga branili od navale i smetanja ljudi, u svemu su ga štitili i čuvali njegov mir.«¹⁶

Bonaventura u svome *Većem životopisu sv. Franje*, poznatom i kao *Legenda maior*, preuzima što je rečeno kod Tome Čelanskoga s obzirom na pitanje treba li se posvetiti kontemplaciji ili i propovijedanju, ali zaključuje da je Franjin odgovor bilo samo propovijedanje: »Čini mi se da je Bogu draže ako prekinemo mirovanje te iziđemo u svijet na posao« (1Bon 12,1). Petar Ivan Olivi prilično je uravnoteženo prikazao bitnu vjernost onome što je bilo izvorno nadahnuće franjevačkoga bratstva, pa kao najsavršeniji proglašava život Krista, apostola i svetoga Franje kod kojih je dio vremena posvećen pustinjačkoj samoći, a dio vremena propovijedanju.¹⁷

Bernardin Sijenski govorio je o svetom Franji: »Za miješani oblik života odlučio se Krist, pozoran na Boga i na bližnjega. [...] Slično je učinio sveti Franjo [...] koji je vodio računa o Bogu i o čovjeku, dajući i jednome i drugome dio svoga vremena.«¹⁸ Ovakav način života koji je sv. Bernardin pripisao asiškome svecu postao je uzor života za Manju braću koja su prionula uz opservanciju. Stoga ne treba čuditi što Jeronim iz Udina 1457. piše s obzirom na svoga druga po propovijedanju, Ivana Kapistranskoga, godinu nakon njegove smrti koja se dogodila 1456.: »Budući da je sve u njegovu životu bilo djelovanje, nalazilo ga se udubljena bilo u molitvu, bilo u propovijedanje, bilo u čitanje, bilo u plemenita djela. Ne bih mogao dopustiti da me se uvjeri kako bi se mogao naći neki blaženiji čovjek koji bi bio sposoban upustiti se u kontemplaciju za vrijeme djelovanja ili djelovati za vrijeme kontemplacije.«¹⁹

Govoreći o putu alternacije, moramo se spomenuti Petra Alkantarskoga (1499.-1562.) koji je dao plodan poticaj za obnovu Reda kad je pozvao braću da se vrate na franjevačke izvore. Osobita svetost života nalazi odgovarajuću potvrdu i u njegovim brojnim spisima među kojima je najpoznatiji *O molitvi i razmatranju*. Ovaj je svetac izvanredan primjer života i najvišeg stupnja kontemplacije, osobne askeze i mističnih darova kojima ga je Bog obdario.²⁰ On u ovome svome djelu pojašnjava da »sluga Božji mora sebi svakoga dana odrediti neko vrijeme kada će se baviti Bogom«, ali i da se »osim onoga redovitoga dnevnog vremena mora ponekad odijeliti od sviju poslova i zanimanja, pa ma koliko ona bila nabožna i sveta, i mora se posvema predati duhovnim vježbama i svoju dušu

13 Usp. F. Accrocca, Dall'alternanza all'alternativa Eremo e città nel primo secolo dell'Ordine francescano: una rivisitazione attraverso gli scritti di Francesco e le fonti agiografiche, u: *Via spiritus* 9 (2002) 7-60.

14 1Čel 35.

15 1Čel 71.

16 1Čel 91.

17 P. I. Olivi, *Lectura super Matthaeum*, nav. u: G. L. Potestà, *Storia ed escatologia in Ubertino da Casale*, Milano, 1980., 214.

18 Bernardin Sijenski, *Predica XLIV*, 47-48.56-57, u: *Prediche volgari sul Campo di Siena 1427*, ur. C. Delcorno, II, Milano, 1989., 1324-1327.

19 Jeronim iz Udina, *Vita di fra Giovanni da Capestrano*, II, Curia Provinciale dei Frati Minori – Convento san Bernardino, L'Aquila, 1988., 31-32.

20 Generalna postulatura OFM, *Frati Minori Santi e Beati*, ur. Silvano Bracci i Antonietta Pozzebon, Roma, 2009., 233-235.

opskrbiti obiljem duhovne hrane i duhovnom zalihom kako bi popravio one padove što ih danomice u sebi opaža i da za dalji napredak prikupi nove snage.«²¹

Kapucin Mattia Bellintani da Salò u svome djelu *Život, smrt i čuda blaženoga Feliksa Kantalicijškoga* potvrđuje da je »on bio posrednik između svijeta i redovništva dok je donosio svijetu potrebe redovništva, a redovništvu darove svijeta. Tako je bio posrednik između Boga i ljudi, dok je njemu prinosio njihove potrebe, a od njega njima donosio milosti.«²² Biti 'posrednik' za ovoga životopisca postaje i osobni stil života svetoga Feliksa Kantalicijškoga. »Podijelio je vremena noći i dana: noć je davao Bogu, dan bližnjemu, a kroz jedno i drugo posvećivao je sebe samoga.«²³

Ovakva slika nije samo utjecala na način života koji će braća prihvatiti, nego i na pripovijedanje životopisaca. Tako, primjerice, Pacifico iz Riminija, pripovijedajući o životu i junačkim krepostima časnoga oca Leopolda iz Gaichea – koji je slijedeći svetoga Leonarda Portomauricijskoga raširio pobožnost križnoga puta kako bi ljudi ustali na novi život – napisao je da je on »obveze dana i noći tako mudro rasporedio da je čas sebe prilagođavao poslovima, čas poslove sebi, u isto vrijeme savršeno zadovoljavao različite službe dviju sestara, Marte i Marije, na korist bližnjih, ali i na vlastito posvećenje.«²⁴

U 20. stoljeću atlernacija između kontemplativnog života i propovijedanja shvaćena je kao žarište franjevačkoga života. Gerardo Cardaropoli, primjerice, pišući o fra Gabrieleu Allegri, izjavljuje: »Koja je karizma vlastita franjevačkom pozivu? Fra Gabriele je to više puta izričito rekao: to je odnos između kontemplativnog korijena i njegove konkretizacije u apostolat; kontemplacija, shvaćena kao potraga za Božjom voljeom i apostolat kao konkretizacija primljenoga poslanja.«

U jednoj rečenici molitve blaženome Leopoldu iz Gaichea, koja sadrži upravo riječi fra Gabrielea Allegre, kaže se: »Duh, karizma Reda s nježnošću je i snagom izrečen u molitvi blaženome Leopoldu«. Fra Gabriele tu vidi 'njegov životni program': »četiri milosti« franjevačke karizme, a to su svetost, apostolat, mudrost i mučeništvo ili ljubav prema nebeskome Ocu, ljubav koja živi u Isusu, ljubav prema Bezgrešnoj Majci, ljubav prema Crkvi. I dodaje: »Naposljedku, riječi koje se čitaju (ili su se čitale) u molitvi blaženome Leopoldu iz Gaichea: *in solitudine Deum quarere et in medio populi tui salutem operari...*«²⁵

²¹ Sveti Petar Alkantarski, *Tratado de oración y meditación*, Ed. Comunitada Franciscana del Palancar, El Palancar, 2009., II. dio, V. glava, V. upozorenje. Ovdje doneseno prema hrvatskom prijevodu: Sveti Petar Alkantarski, *O molitvi i razmatranju*, Verbum, Split, 2001., 78.

²² Mattia da Salò, *Vita, morte e miracoli del beato Felice da Cantalice*, 8, ur. V. Criscuolo, Istituto Storico dei Cappuccini, Roma, 2013., 66. O kontekstu toga djela usp. C. Calloni, *Gli »stati« della riforma cappuccina (1528-1596)*, u: *Italia Francescana* 84 (2009) 445-476.

²³ Mattia da Salò, *Vita, morte e miracoli del beato Felice da Cantalice*, 13, 96.

²⁴ *Della vita e delle eroiche virtù del Venerabile padre Leopoldo da Gaiche [...] del p. Pacifico da Rimini dell'ordine stesso e alunno della medesima provincia*, Tipografia Tommassini, Foligno, 1835., 86.

²⁵ »U samoći tražiti Boga i posred tvoga naroda donositi spasenje.« G. Cardaropoli, *P. Gabriele Allegra un francescano del secolo XX*, Ed. Porziuncola, Assisi, 1996., 35-37.

3

NEKI BITNI ELEMENTI PRAVILA ZA SAMOTIŠTA

Iz teksta *Pravila za samotišta* (usp. gore 1.2.) izranjaju ovi važni naglasci: i *bratstvo* i *svaki brat* žive iskustvo molitve. Sveti Franjo predlaže *stil života* 'majki' i 'sinova', pri čemu se bitno spominje evanđeoske slike Marte i Marije. Genijalna i očaravajuća intuicija asiškoga sveca usredotočena je *prihvatanje i slušanje Gospodina*. On poučava svakoga brata da *poput siromaha traži milostinju* i da živi kao sin, kao 'manji' u dinamičnoj i plodnoj alternaciji (*sin* postaje *majka*) koja pomaže da se duboko razumije međusobno čuvanje te postaje dijelom hoda oslobođenja, koji nas putem 'slatke ovisnosti' o drugome, otvara prema Drugome, prema Gospodinu. Pokušajmo pojasniti naznačene naglaske.

A. *Bratstvo i svaki brat*

Bratstvo i svaki brat nisu samo potencijalni dar Gospodinov, nego su »mistično mjesto« u kojem se živi evanđelje. To je mjesto gdje se živi iskustvo molitve i susreta s Gospodinom. Bratstvo je mnogo šira dimenzija nego što bismo mogli zamisliti. Prema samom Franji, od početaka mu je Gospodin objavio da mu je živjeti evanđelje zajedno s braćom. U *Oporuci* on piše: »A kad mi Gospodin dade nekoliko braće, nitko mi nije pokazao što mi valja činiti, nego mi sam Svevišnji objavi kako treba da živim po uzoru na sveto evanđelje« (Opor 14). Bez braće sve je siromašnije, sterilno i žalosno, a pogotovo nema onoga bogatstva koje donosi iskustvo bratstva u Gospodinu, niti dijeljenja njegove riječi. Kod Franje se prepoznaje *jedinstvo istovremenoga*. Asižanin najprije govori o važnosti odnosa među braćom, ali u isto vrijeme naslućuje da se na taj način uči kako konkretno živjeti odnos s Bogom, uključujući sve i svega sebe. U toj *istovremenosti* ne možemo odijeliti iskustvo odnosa s drugim i s s braćom od iskustva odnosa s Gospodinom. U tome je *jedinstvo*. To je iskustvo koje je Gospodin objavio svetome Franji i njegovoj braći; poziv na život u bratstvu, u duhovnom iskustvu Betanije, poput Marte i Marije, kao 'majke' i 'sinovi'.

B. *Stil života*

Uočljiva je Franjina konkretnost: on predlaže nešto neposredno. Čini nam se važnim primijetiti jednu njegovu tipičnu osobinu: evanđeoskom slikom Marte i Marije (usp. Lk 10,39-40), u kratkom spisu o životu u samotištima, koristi alegoriju i ženske likove kako bi progovorio o sebi i o životu braće.²⁶ Poticaji kojima Franjo traži od braće koja su u samotištima da se čuvaju dodira s ljudima, poziv upućen 'majkama', da čuvaju svoje 'sinove' od svakoga izvana, tako da nitko ne može s njima govoriti, daje naslutiti da je braću koja su boravila u samotištima često, ili barem u određenim trenucima, ometao ili rastresao dodir s ljudima. Stoga Franjo naglašava prevažnu ulogu Marte, majke koja omogućava sinu da živi samoću i molitvu kako bi primio Život. Majka daruje život: to je njezin poziv te je posvećena za taj živi prinos.²⁷ Prava bratska ljubav u sebi sadrži pouzdanu pažljivost i stvarnu velikodušnost majčinske ljubavi: hrani, štiti i žrtvuje se za svoje sinove (usp. NPr 9,10-11). Ove su uloge jednako bitne i jedna drugu ne isključuje. U tome odnosu majčinskoga čuvanja ispunjenog poštovanjem duhovno se stvara mjesto 'Betanija', mjesto gdje se prihvaća i gdje se sjedne kako bi se slušalo Gospodina. Odnos, dakle, o kojem Franjo govori plima je međusobnih osjećaja i pažnje.²⁸ Ovaj stil života i 'životno mjesto' jest posredništvo koje svakoga molitelja 'dovodi' u Betaniju, u molitvu i u razgovor s Učiteljem. Jednostavno, konačna je svrha ovoga mjesta susret s Gospodinom i biti s njime.

C. *Prihvaćati i slušati Gospodina*

²⁶ O. van Asseldonk, *La Regola 'pro eremitoriis data'*, u: *Studi e ricerche francescane*, 8 (1979), 12-14; J. Dalarun, *Francesco: un passaggio*, 45-47.

²⁷ *Posvetiti i prinijeti* svoje duhovno značenje nalaze u tekstu svetoga Pavla: »Prikažite svoja tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu milu« (Rim 12,1). Prinos života sastavni je dio dara Duha Gospodnjega.

²⁸ Usp. 2PVj 49-53; PLe.

Oni koji su 'sinovi' ili 'Marija' pozvani su *prihvaćati, sjesti* do nogu Gospodinovih i *slušati* njegov glas. To je neizbježan poziv da se upozna Gospodina. Biti u molitvi jamči i čuva prvenstvo Boga u našem životu i odnos s njime. Franjo u svome kratkome tekstu podsjeća, zapravo, na evanđelje: neka *traže najprije kraljevstvo Božje i pravednost njegovu* (usp. Mt 6,33; Lk 12,31; NPr 22,26; PPr 5,2). Tražiti *kraljevstvo Božje* jest kako izvanjska tako i nutarnja stvarnost. To je manifestacija Božjega gospodstva u nama, koje postaje iskustvo božanske milosti. Taj dar čovjek ne može ni kupiti niti očekivati da će ga zauzeti svojim silama, jer dolazi od Boga. No, pozvan je da ga primi i da ga iskusi. Smisao *pravednosti*, pak, u franjevačkom kontekstu znači *vratiti ljepotu onome što je izobličeno*²⁹, to jest vratiti ljepotu kako ju je Bog želio i zamislio, jer svaka ljepota dolazi od Boga. Vraćajući ljepotu nekoj situaciji ili odnosu koji je razbijen ili »izobličen« pogrešnim oblikom ljubavi, doživljavamo i kušamo Božju prisutnost. To je milost koja vraća nutarnji duhovni red, *sveti red*.³⁰

Prema Franji, ovaj nutarnji hod *traženja kraljevstva Božjega i pravednosti njegove* treba vrijeme samoće i nutarnji rad, što možemo opisati kao *samoća u bratstvu*. To je tipično franjevačka značajka, jedinstvena jer se udaljuje od klasičnog načina razmišljanja o samotištu. Samoća o kojoj Franjo govori u kratkom tekstu *Onima koji žele boraviti u samotištima* (usp. PrSam 1), nije život samotnika u pustinji, nego je poziv na samoću koju čuva prisutnost bratstva. Ovo iskustvo naravno, ako se ostvari na pravi način, ne postaje kršenje ili ograničavanje tišine, nego je to samoća koja podrazumijeva dublji govor i dublju komunikaciju, gdje 'sinovi' mole u samoći znajući da ih u tišini čuvaju 'majke'. Da bi se sve to učinilo konkretnim, potrebno je voditi računa o organizaciji prostora, vremena, mogućnosti boravka u izdvojenim mjestima i slavljenja liturgije časova. To su neizbježna sredstva koja pospješuju slušanje Gospodina, njegovo *gospodstvo* i njegovu pravednost u nama. Sama tradicija Crkve uvijek je čuvala i predlagala ovakvu 'naseljenu samoću' kao povlaštenu put susreta s Gospodinom. To nas smješta unutar dimenzije siromaštva i malenosti koja bi nas trebala sve više voditi prema tome da živimo kao 'sinovi-učenici' u slušanju Učitelja.

C. Tražiti milostinju kao siromasi

Još jedan zanimljiv aspekt koji izranja iz ovoga kratkoga pravila života predstavlja Franjina sposobnost da uskladi traganje za Božjim prvenstvom s ljudskim i međusobnim odnosima. Sveti Asižanin, koji dobro zna koje je bogatstvo u siromaštvu, kao da prepoznaje odnos 'majka-sinovi' kao egzistencijalnu paradigmu u kojoj se siromaštvo 'sina' živi kao zahvalnost 'majci'...: providnosni znak skrbi kod *velikoga Prosjaka*. To znači živjeti kao sinovi u potrebi i 'manji' da bi sve pouzdanje bilo u Gospodinu koji se služi posredništvom braće i 'knjige stvorenoga' kako bi objavio božansku skrb za svoje stvorenje (usp. 2Čel 77). 'Sinovi' su pozvani ne da očekuju, nego da 'ovise' od svojih 'majki', poput *siromašne djece*, kaže Franjo, te da traže milostinju *za ljubav Gospodina Boga* (usp. PrSam 5). Priznati se potrebitim i ovisnim o drugome nije lako, osobito kad smo navikli živjeti autonomnim i neovisnim načinom života. No, ipak je to bitan dio franjevačkoga života: biti siromašan i ovisan da bih bio 'sin', jednostavno slobodan od svake vrste svjetovne brige (usp. Mt 6,24-34). U tom smislu mogli bismo reći da se 'sinovi' imaju priliku doživjeti kao ljubljena stvorenja da bi se duhovno ponovno rodili i bili još snažnije privučeni očaranošću življenjem najvažnijeg odnosa: biti s Gospodinom.

E. Oslobađajuća alternacija

Alternacija je vrlo značajna stvarnost na koju Franjo poziva braću: Sinovi neka jednom preuzmu dužnost majki, kako to oni povremeno odluče naizmjenice činiti, i neka nastoje sve rečeno brižljivo i revno opsluživati (usp. PrSam 10). Ova je intuicija asiškoga sveca jedinstvena i originalna. S jedne strane, ova alternacija snažno podsjeća na franjevački stil, na malenost: uloga 'majke' prema 'sinu' nije uloga dominacije ili posjedovanja, nego uvijek ima tipično žensku i majčinsku dimenziju.

²⁹ Usp. Bonaventura, *Collationes in Exaëmeron*, I, 34.

³⁰ *Sveti red, uspostaviti sveti red* (od grčkoga: διατίθημι ἀρχήν). To se događa u našim različitim konkretnim odnosima: sa sobom samim, s drugima i s Bogom. Ako ne nastojimo dati prvenstvo *pravednosti*, u dubokom i duhovnom smislu, naše služenje, naše poslanje, u opasnosti su da ne vrijede više ništa (usp. 1Kor 13,2).

Za Franju, *mater* znači brinuti se o drugome u svojoj konkretnosti (hraniti i čuvati), slično kao što i ministar kod Franje treba služiti braći. To je 'slobodna ljubav' koja želi istinsku ljubav prema drugome (usp. NPr 9,10-11). S druge strane, u ovoj alternaciji prepuštenoj odluci braće, Franjo poziva 'sinove' da konkretno iskuse 'ulogu' 'majke' kako bi primijenili zlatno pravilo prema bratu koji će sada biti pozvan da bude 'sin'. Na taj način alternacija služi da zajamči slobodan odnos, bratski i majčinski koji 'majci' daje odgovornost da ne dominira, nego da služi, a 'sinu' da ne postane djetinjasto ovisan i neodgovoran.

F. Pogled na cjelinu

Iz svega što smo rekli, Franjin tekst, uz svoje različite naglaske, ima svoje žarište u *iskustvu susreta*. Ono se sastoji od prihvaćanja i od traženja Gospodina, njegova kraljevstva i njegove pravednosti kao izvora svake ljepote i svakog konačnog dobra. Riječ je o dinamičnom hodu izmjene koji nije lišen trpljenja, no u konačnici vodi prema svijesti da sami ne možemo učiniti ništa. To je, dakle, hod slobode, od naše iluzije o autonomiji koja nas često udaljava od našega dubokoga poziva: biti s Gospodinom. Jedinstvo ovih *životnih jezgri* koje se nalaze u tekstu za *One koji žele boraviti u samotištima i ondje voditi redovnički život* u sebi sadrži sklad i nerazdjeljivost. Sâm Franjo nudi ga kao savjet koji dolazi iz dubokoga iskustva Gospodinove blizine. Takvo suglasje primjećujemo u molitvi *Pozdrav krepostima* koju je asiški Siromašak napisao nakon što je primio i motrio to svjetlo u svome iskustvu Gospodinove blizine: »Tko jednu posjeduje i ostale ne vrijeđa, sve vas posjeduje, a tko jednu vrijeđa, nijedne nema i sve vrijeđa.«³¹

Ako je evanđelje shvaćeno kao *pravilo ljubavi*, moramo reći da ljubav ne može biti podijeljena. Ova nerazdjeljivost ulazi u sklad ovih životnih jezgri od kojih, ako živimo jedan vid tako da ne uvrijedimo druge vidove, zapravo živimo sve.

³¹ PozKr 6-7. Ovdje dodatno svjetlo može baciti i navod Jakovljeve poslanice koji znanstvenici jasno vide u ovoj molitvi: »Ta tko sav Zakon ušćuva, a u jednome samo posrne, postao je krivac svega« (Jak 2,10).

4

KONKRETNE MOGUĆNOSTI ZA BRATSTVA SAMOTIŠTA ILI KUĆE MOLITVE

Navedene 'životne jezgre' podsjećaju na aspekte koje nalazimo u *Pravilu* Manje braće. Braća su pozvana da žive i čuvaju Gospodinov poziv kao dar primljen od Višnjega. Često sveti Franjo u svojim spisima poučava svoju braću da čuvaju Gospodinovu prisutnost u svome životu, te ih poziva da paze »kako nada sve moraju čeznuti za tim da imaju Duha Gospodnjega i njegovo sveto djelovanje« (PPr 10,8).

Odmah možemo primijetiti da se ovaj poziv može očuvati i na načine koje je Franjo opisao u tekstu *Onima koji žele boraviti u samotištu i ondje voditi redovnički život* (PrSam 1): biti 'majke' i 'sinovi' u potrazi za prvenstvom Božjega kraljevstva. Sve to ne podrazumijeva samo iskustvo pojedinoga brata, nego je riječ o dimenziji dubokoga zajedništva s braćom koja žive iste zavjete i isti Gospodinov poziv.

Ne želeći od ovih prijedloga načiniti statične okvire, ostavljamo otvorene prozore koji obogaćuju naš oblik života i pripadnosti Gospodinu. Prije svega ove 'životne jezgre' mogu biti od pomoći onima koji nastoje živjeti u *bratstvu samotišta* ili u *kući molitve*, u mjestima gdje se posvećuje molitvi i pobožnosti kroz franjevačke oblike koji ne moraju biti namijenjeni samo braći.

4.1. *Bratstvo samotišta*

Oni koji žele boraviti u samotištu i ondje voditi redovnički život... U ovom odjeljku nastoji se vidjeti 'životne jezgre' kao smjernice uz pomoć kojih se može predložiti konkretne mogućnosti za uspostavu bratstva koje želi živjeti ovu posebnu posvetu.

1. *Razlučivanje*. Braća su pozvana kao svoj *habitus* mati neprestano razlučivanje.³² U tom slučaju, oni koji su naumili živjeti ovu dimenziju molitvenoga života, pozvani su da budu svjesni svoga »biti do nogu Gospodinovih«, u siromašnom i prosjačkom stilu života, u vremenu koje je obilježeno *alternacijom* između služenja poput Marije (sin koji je do nogu Gospodinovih) i Marte (majka koja skrbi o sinu i čuva ga).

Ne trebaju samo oni koji traže takvo iskustvo na taj način razlučivati, nego prije svega provincijalni ministri i kustodi trebaju odgovorno pred Bogom razlučivati, svjesni da *bratstvo samotišta* nije terapijsko bratstvo za braću s teškoćama. Ovo razlučivanje morat će razjasniti jesu li braća doista nadahnuta od Gospodina u svome traženju prvenstva njegova kraljevstva ili tragaju za nekim rješenjem koje će ih udaljiti od njihova poziva i stvarnosti (usp. NPr 16,4).

2. *Bratstvo*. Prije svega, element koji označava naš život jest bratstvo. Kako se moglo vidjeti, franjevačko samotište može biti uspostavljeno samo kao bratstvo. Jedan brat sam može proživjeti iskustvo pustinjaka, ali ne u franjevačkom smislu. *Bratstvo samotišta* nije odijeljeno od ostatka provincijskoga bratstva, nego je njegov temeljni dio u trojstvenom zajedništvu, a stoga i u bratskom zajedništvu. Radi očuvanja dinamike koja se ostvaruje u odnosima jednostavne obitelji (izbjegavajući nesporazum i izvor mnogih nezrelosti, kod pokušaja da se unutar samostana uvedu dinamike iz nečije krvne obitelji, Dalarunova studija o izrazu *mater* pomaže razjasniti to što često može dovesti do krivih shvaćanja) bratstvo mora biti maleno, u skladu s pravilom (usp. PrSam 1).

3. *Malenost*. Stil života koji bi trebao krasiti bratstvo i mjesto gdje bi ono trebalo boraviti svakako moraju biti obilježeni jednostavnošću, siromaštvom i trezvenošću, kako bi se dodatno pospješila dinamičnost koju traži alternacija.

4. *Samotište poredi kraljevstva Božjega*. *Bratstvo samotišta* koje živi na odijeljenom mjestu, u samoći, trezvenim i jednostavnim životom, nije svrha samome sebi, nego mu je svrha traženje tišine

³² *Pravilo* je vrlo bogato podsjećanjima u kojima je naglašen stil života u trajnom razlučivanju. Neka braća gledaju da žive 'duhovno'...

da bi se u molitvi moglo susresti Gospodina. I samotište i molitva su sredstva u službi traženja središnje uloge Boga, njegova kraljevstva i njegove pravednosti (usp. PrSam 3), pa stoga samotište uvijek ima crkvenu dimenziju.³³

5. *Sveto mjesto*. Mjesto nije od sekundarne važnosti. Postoji milost mjesta. Ono što neko mjesto čini svetim nije kamen, nego oni koji ga nastanjuju i ono što se ondje živi. Betanija je primjer kako jedno mjesto ljubavi i povjerenja, slušanja i čuvanja, doista jest mjesto bliskosti s Gospodinom! Betanija je na neki način škola u kojoj se uči živjeti *sequela Christi* (slično i La Verna i druga mjesta koja su predodređena da ostvare ono što *Pravilo za samotišta* i naša tradicija predlažu).

6. *Mjesto klauzure za braću*. Samotište je mjesto rezervirano samo za molitvu. Stoga je to mjesto koje je posvećeno samo za braću, s klauzutom koju 'majke' odlučno čuvaju unutar dinamične alternacije (usp. NPr 7,13-14).

7. *Mjesto, kontinuitet i alternacija*. Tri su kriterija koja su kod samotišta neophodna. *Vrijeme* je važno za braću koja će biti pozvana da budu 'stabilno' bratstvo (najmanje dvojica braće: *majka* i *sin*), kako bi mogli pokrenuti novo bratstvo i jamčiti *kontinuitet*. Na taj način *bratstvo samotišta* može pružiti prostor za primanje braće (npr. još dvojice) koja bi željela doći živjeti u samotištu na određeno duže vrijeme, ali ne stabilno. Nakon prvog razdoblja, braća koja su živjela kao *sinovi*, u zgodno vrijeme, pozvani su živjeti *alternaciju*, preuzimajući u jednostavnosti 'ulogu' *majke*.

8. *Projekt života*. *Bratstvo samotišta* nakon prvoga upoznavanja mora sastaviti nacrt projekta života (vrijeme, dnevni red, rokovi, alternacija i sl.), zajedno s prikladnim rokovima za vrednovanje, zajedno s provincijalnim ministrima i kustodima, te u žarište postaviti stil koji će biti nošen našom duhovnošću prema *Pravilu za samotišta*. Nešto se odmah mora vezati uz ovo bratstvo: molitva ima primarnu i isključivu ulogu.

9. *Nije riječ o alternativni nego o alternaciji*. Franjo ne živi isključivo apostolskim životom ili samotničkim životom, nego je uvijek u *alternaciji* između molitve i jednostavnoga svjedočenja među ljudima. Jednako se tako i nama čini važnim naznačiti prijedlog života samotišta ili iskustvo življenja u samotištu ne smije za braću biti *alternativa*, nego *alternacija* koja pojedincima i bratstvu može pomoći da nađu onaj nutarnji sklad i onaj red koji dolazi od Boga te njega stave u središte kako bi se potom mogli vratiti svome poslanju.³⁴

10. *Služenje i poslanje*. Mišljenja smo da je *bratstvo samotišta* dragocjeni i plodan oblik služenja braći i samoj provinciji.

4.2. *Kuća molitve*

Pod ovim vidom 'jezgre' mogu snažno usmjeriti misao i baciti jasno svjetlo na stvarnosti ili mjesta u kojima su bratstva posvećena da budu *Kuće molitve*. Svjesni smo da se one udaljavaju od *bratstva samotišta* u užem smislu, ali mogu pružiti snažnu tipičnu franjevačku duhovnost koja je otvorena osobama koje ne moraju uvijek biti franjevci, a koje su spremne živjeti ono što im nudimo temeljem naše karizme.

1. *Razlučivanje*. Kao što je već ranije rečeno, nisu samo braća koja žele živjeti posvećeni molitvi pozvana izvršiti razlučivanje. Provincijalni ministri ili kustodi pozvani su primiti poput dara činjenicu da imaju bratstvo koje će se posvetiti ovom prioritetu Reda. To je životno važan dar cijelom provincijskom bratstvu te ga provincija mora htjeti i pratiti. Provincijalni ministri i kustodi moraju s odgovornošću pred Bogom izvršiti razlučivanje o ovom prioritetu, ne samo teorijski, nego i konkretno ohrabriti braću koja bi doista mogla biti od Gospodina nadahnuta da se posvete životu molitve (usp. NPr 16,4). Braća koja osjećaju poziv da se posvete molitvi moraju

³³ Usp. P. Martinelli, *La riscoperta della vita eremitica e la famiglia francescana*. Atti della Giornata di studio in occasione di venticinque anni di presenza del Romitorio delle Stigmate (Verna, 27 settembre 2008), u: *Studi Francescani* 106 (2009) 339-342.

³⁴ Usp. P. Messa, *Tra vita eremitica e predicazione*, Assisi, 2009., 141.

biti svjesna da trebaju biti »do nogu Gospodinovih« kao *Marija* i *Marta*, prihvaćajući na brigu i čuvajući *sinove* koji će im biti darovani.

2. *Bratstvo posvećeno osobito molitvi*. Osim jasnih razlika u odnosu na bratstva samotišta, potrebno je naglasiti da kuću molitve čini bratstvo koje je osobito posvećeno molitvi. S obzirom na dinamiku koja se uspostavlja u odnosima jednostavne obitelji, držimo da bi valjalo paziti da to bude maleno bratstvo. Jednako tako, broj osoba koje se prima trebao bi biti razmjeran.

3. *Poziv i poslanje bratstva*. Riječ je i ovdje o bratstvu koje ima svoj projekt života, a kao posebnost zadatak da *ima duh molitve i pobožnosti*. Braća posvećena ovom stilu života imaju jednostavnu i vrlo važnu ulogu: oni sami su, prije svega, *pozvani* živjeti molitvu. Ova dimenzija u sebi sadrži snažno svjedočanstvo, jednostavno i autentično. To je prioritet traženja Božjega kraljevstva koji određuje da su najprije pozvani živjeti kao *Marija* koja je do nogu Gospodinovih, u svojstvu '*sinova*'. Nakon toga dolazi *poslanje*: pozvani su postati '*majke*' u odnosu na one koji zatraže ili žele biti praćeni prema susretu s Gospodinom. Za razliku od *bratstva samotišta* ove *kuće molitve* otvorene su za prihvata osoba različitih pripadnosti i oba spola.

4. *Vrijeme i kontinuitet*. Braća koja će biti pozvana da budu u bratstvu morat će biti '*stabilni*' kroz određeno razdoblje, kako bi se novome bratstvu mogao jamčiti *kontinuitet*. Mislimo da je to dobar kriterij za uspostavu bratstva posvećena molitvi. Često se dogodi da se premještajem braće ugasi projekt i izgubi početni polet. Potrebno je imati povjerenja i vjerovati da je takvo bratstvo od životne važnosti za provinciju.

5. *Mjesto*. Mjesto, kao što je to već bilo navedeno, nije sekundarne važnosti: *postoji milost mjesta*. Potičemo i ohrabrujemo da se kao važan prijedlog razmotri da *bratstvo molitve* bude smještena uz neko sveto mjesto ili blizu njega. Moglo bi se navesti mnogo primjera. U svakom slučaju, mjesta su važna. Mjesto mora biti izdvojeno da jamči samoću prema trijeznom i jednostavnom načinu života, gdje braća mogu živjeti izdvojeno i posvetiti se molitvi i prihvatu onih koji traže iskustvo samoće. To bi mogla biti i mjesta određena svetim životom braće koja su svoj poziv proživjela na tom mjestu. To su mjesta koja govore.

6. *Projekt života*. Bratstvo posvećeno molitvi, nakon prvoga upoznavanja, mora izraditi nacrt projekta života (vrijeme, dnevni red, rokovi, itd.) u koji treba staviti redosljed, vremenske odrednice i vrednovanje – zajedno s ministrima ili kustodima – stila života kako bi moglo zahvatiti od bogatstva naše duhovnosti moguće duhovne smjernice iz naše bogate franjevačke tradicije.

5

NEKA PITANJA

Kao zaključak donosimo neka pitanja s ciljem da nam pomognu osobno promišljati i raspraviti u bratstvu sve što je u vezi s franjevačkom dimenzijom molitve i pobožnosti. Tako ćemo biti sigurni da je ovaj priručnik sredstvo koje će nam pomoći da autentično živimo svoju 'formu minorum', osim što će se u njemu naći konkretni naputci za *bratstvo samotišta* ili *kuću molitve*.

- Valja osnažiti, gajiti i produbiti molitveni život. Koji smisao ima ovo nastojanje u sadašnjem trenutku moje osobne povijesti i povijesti moga bratstva? Kako produbiti u stvarnosti ovaj molitveni život?
- Omogućuje li naš život manje braće u svojim oblicima ostvarenja (u različitostima poslanja i evangelizacije) uvjerljiv molitveni život ili pak prikriva prazninu?
- Čini li nam se važnim ponekad se povući u samoću kako bismo unaprijedili svoj poziv?
- Među oblicima služenja koja kao franjevci možemo pružiti jest i prihvrat onih koji bi htjeli moliti s nama, među nama, tražeći Boga iznad svega drugoga. Je li naše bratstvo sposobno ponuditi minimum jamstava za takvo služenje? Jesmo li sposobni ponuditi značajan molitveni život?
- Jesmo li ikad promišljali o tome da ostvarimo *bratstvo samotišta* ili franjevačku *kuću molitve* u provinciji ili kustodiji?
- Prema *Pravilu za samotišta*. Kako za nas može biti od životne važnosti iskustvo molitve u samoći u mome *bratstvu* po primjeru duhovnoga iskustva Betanije? Što nam može reći *stil života* kao *majke* i kao *sinovi*, iskustvo čuvanja u samoći što ga je predložio Franjo? Je li naš poziv usredotočen na *primanje* i *slušanje Gospodina* kako bismo primili njegovo kraljevstvo i njegovu pravednost u nama? Znam li *prositi kao siromašak* i živjeti kao *sin* i kao *manji*? Živim li doista na *putu slobode*, po 'slatkoj ovisnosti' o drugome kao daru koji me otvara prema odnosu s Gospodinom?

SADRŽAJ

PREDGOVOR

OZNAKE I KRATICE

UVOD

I. PRETHODNE NAPOMENE I METODOLOGIJA

1.1. Neka pojašnjenja

a. Kontemplacija

b. Imati Duha Gospodinjega

c. Duh molitve i pobožnosti

d. Bratstvo samotišta

e. Kuća molitve

1.1. Tekst koji nas je nadahnuo (PrSam)

II. KONTEKST FRANJINOG PUSTINJAČKOG ŽIVOTA: IZVORNA IDEJA

2.1. Prihvaćanje Franjinog prijedloga eremitskoga života u Redu. Alternacija: samotište-grad

III. NEKI BITNI ELEMENTI PRAVILA ZA SAMOTIŠTA

A. Bratstvo i svaki brat

B. Stil života

C. Prihvaćati i slušati Gospodina

D. Tražiti milostinju kao siromasi

E. Oslobađajuća alternacija

F. Pogled na cjelinu

IV. KONKRETNE MOGUĆNOSTI ZA BRATSTVA SAMOTIŠTA ILI KUĆE MOLITVE

4.1. Bratstvo samotišta

4.2. Kuća molitve

V. NEKA PITANJA

CURIA GENERALE DEI FRATI MINORI

Via di Santa Maria Mediatrice, 25

IT-00165 Roma

www.ofm.org